

Regulamin konkursu na inskrypcję na tablicę upamiętniającą rawian, pochowanych na dawnym przykościelnym cmentarzu, zlokalizowanym przy ulicy Mazowieckiej w Rawie Mazowieckiej

*W związku z prowadzonymi pracami archeologicznymi na terenie Rawy Mazowieckiej, wynikającymi z działań budowlanych w ramach projektu „Zagospodarowanie przestrzeni publicznej Rynku Starego Miasta oraz obszaru staromiejskiego w Rawie Mazowieckiej”, w **700-letnią rocznicę pierwszej wzmianki o Rawie Mazowieckiej jako o Mieście**, Zakład Energetyki Ciepłej w Rawie Mazowieckiej zaprasza uczniów szkół podstawowych, dla których organem prowadzącym jest Miasto Rawa Mazowiecka do wzięcia udziału w konkursie na inskrypcję na tablicy upamiętniającej miejsce spoczynku naszych przodków, które odkryto przy ul. Mazowieckiej.*

I. Organizator i patron konkursu:

- 1) Organizatorem konkursu jest Zakład Energetyki Ciepłej Sp. z o.o. z siedzibą w Rawie Mazowieckiej przy ulicy Solidarności 2a, zwany dalej Organizatorem,
- 2) Patronem konkursu jest Burmistrz Miasta Rawa Mazowiecka.

II. Cel, przedmiot i założenia konkursu

- 1) Celem konkursu jest:
  - a) wybór inskrypcji, która zostanie umieszczona na tablicy pamiątkowej,
  - b) upamiętnienie rawian, pochowanych na dawnym przykościelnym cmentarzu,
  - c) wzbogacenie wiedzy młodzieży szkolnej i mieszkańców dotyczącej Rawy Mazowieckiej i jej historii (opis efektów prac archeologicznych oraz kontekst historyczny miejsca stanowi załącznik nr 1 do regulaminu),
  - d) uczczenie jubileuszu 700-letniej rocznicy pierwszej wzmianki o Rawie Mazowieckiej jako o Mieście,
  - e) budowanie tożsamości lokalnej.
- 2) Treść inskrypcji powinna być zwięzła i zawierać bazowe elementy łatwe do zapamiętania.
- 3) Inskrypcja powinna spełniać następujące kryteria:
  - odwoływać się do okresu historycznego opisanego w załączniku nr 1,
  - nieść przesłanie dla współczesnych i przyszłych pokoleń.

III. Warunki, termin konkursu i miejsce składania prac konkursowych

- 1) Konkurs skierowany jest do klas VII – VIII szkół podstawowych, dla których organem prowadzącym jest Miasto Rawa Mazowiecka. Do konkursu może przystąpić cała klasa lub grupa uczniów pod opieką nauczyciela (np. wychowawcy klasy, opiekuna koła historycznego itp.).
- 2) Opiekun klasy/grupy może zgłosić kilka propozycji inskrypcji, które należy przesłać pocztą elektroniczną na adres skrzynki mailowej, o której mowa w pkt III.5.
- 3) Do udziału w konkursie mogą zostać zgłoszone wyłącznie wolne od wad prawnych propozycje inskrypcji, które ponadto:
  - a) są wynikiem osobistej pracy klasy/grupy uczniów biorących udział w konkursie,
  - b) nie naruszają dóbr osobistych osób trzecich,
  - c) nie zawierają treści powszechnie uważanych za wulgarne i obraźliwe.
- 4) Prace konkursowe można nadsyłać pocztą elektroniczną w terminie do **30 kwietnia 2021 r.**, a rozstrzygnięcie konkursu nastąpi nie później niż do **15 maja 2021 r.**
- 5) Prace konkursowe należy przesłać w wersji elektronicznej (w formatach: .doc, .docx, .odt, .rtf, .txt na adres email: zec@zecrawa.pl . Przesłana wiadomość powinna zostać opatrzona tytułem „Konkurs na inskrypcję” .
- 6) Uczestnicy biorący udział w konkursie przesyłają prace konkursowe wraz z podpisanymi skanami oświadczeń zgodnymi z treścią załączników nr 2 i 3 do niniejszego regulaminu.
- 7) Praca konkursowa powinna zawierać następujące informacje:
  - a) imiona i nazwiska uczniów klasy/grupy biorącej udział w konkursie,

- b) imię i nazwisko nauczyciela (opiekuna) klasy/grupy,
- c) nazwę i adres szkoły.

IV. Komisja konkursowa i wyłonienie laureata konkursu

1. Organizator konkursu powołuje 6-osobową komisję konkursową, złożoną z przedstawiciela ZEC sp. z o.o. – przewodniczący komisji oraz przedstawicieli Urzędu Miasta Rawa Mazowiecka, Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Rawskiej, Miejskiej Biblioteki Publicznej i Muzeum Ziemi Rawskiej.
2. Ogłoszenie wyników nastąpi nie później niż **30** kwietnia 2021 r.
3. Organizator zastrzega sobie prawo do przesunięcia terminu ogłoszenia wyników konkursu.
4. Decyzje komisji są ostateczne i nie przysługują od nich odwołania.
5. Komisja konkursowa zastrzega sobie prawo do innego podziału nagród.

V. Nagrody

1. Przyznana zostanie jedna nagroda główna o wartości do **2000,00 zł brutto**. Nagroda będzie miała postać rzeczową w formie określonej przez dyrektora zwycięskiej placówki.
2. Poza nagrodą przyznaną za zajęcie I miejsca w konkursie uczniowie zwycięskiej klasy/grupy otrzymają pamiątkowe dyplomy za udział.
3. Fundatorem nagród jest organizator konkursu, tj. ZEC Sp. z o.o. w Rawie Mazowieckiej.

VI. Zastrzeżenia organizatora konkursu

1. Konkurs nie zostanie rozstrzygnięty w wypadku, gdy żadna z prac nie spełni warunków konkursu.
2. Organizator konkursu zastrzega sobie również prawo do ewentualnego niewyłonienia laureata konkursu.
3. Prace złożone po wyznaczonym terminie będą wykluczone z udziału w konkursie.
4. Złożone prace konkursowe nie będą odsyłane.

VII. Postanowienia końcowe

- 1) Przystąpienie do konkursu jest równoznaczne z akceptacją niniejszego regulaminu.
- 2) Przystąpienie do konkursu jest równoznaczne z wyrażeniem przez uczestnika zgody na nieodpłatne umieszczenie zwycięskiej inskrypcji na tablicy upamiętniającej szczątki rawian pochowanych na dawnym, przykościelnym cmentarzu oraz na nieodpłatne rozpowszechnianie i publikację przez organizatora zgłoszonych do konkursu inskrypcji w materiałach oraz kanałach informacyjnych i promocyjnych organizatora konkursu lub z jego upoważnienia przez Gminę Miasto Rawa Mazowiecka i jej jednostki organizacyjne i wiąże się ze złożeniem wraz z pracą konkursową wypełnionego i podpisanego załącznika nr 2 do regulaminu konkursu.
- 3) Przystąpienie do konkursu jest równoznaczne z wyrażeniem zgody na przetwarzanie przez organizatora danych osobowych uczestnika konkursu, w tym wizerunku, w celu przeprowadzenia, rozstrzygnięcia i promocji konkursu oraz wykonania inskrypcji na tablicy pamiątkowej jak również wymaga złożenia wraz z pracą konkursową wypełnionego i podpisanego załącznika nr 3 do regulaminu konkursu.
- 4) O sprawach nieobjętych regulaminem decyduje organizator.

Prezes Zakładu Energetyki Ciepłej sp. z o.o.

Waldemar Czaplą

Materiały do konkursu

Od lipca 2020 roku w ramach działań budowlanych. „Zagospodarowanie przestrzeni publicznej Rynku Starego Miasta oraz obszaru staromiejskiego w Rawie Mazowieckiej” roboty budowlane ingerujący w struktury podpowierzchniowe wykonywane są pod nadzorem archeologicznym. W miejscach znanych z kwerend historycznych wykonane zostały wyprzedzające badania wykopaliskowe. Zleca je i finansuje Miasto Rawa Mazowiecka oraz spółki podległe.

Dla pełniejszego poznania dziejów miejscowości wykorzystuje się różnorodne źródła historyczne, zarówno pisane jak i archeologiczne. Historia miasta i regionu doczekała się już kilku encyklopedycznych i syntetycznych publikacji więc wydawałoby się , że została dobrze poznana. Źródła pisane to zwykle ograniczona liczba dokumentów znanych i publikowanych co najmniej od wieku XIX. Podlegają one jednak kolejnym interpretacją wnosząc systematycznie nowe szczegóły do historii miasta i regionu. Źródła archeologiczne to dane historyczne wynikające ze znalezisk , których zasób ustawicznie wzrasta, i ta cecha je wyróżnia.

Z obszaru miasta Rawy znane są znaleziska zabytków pradziejowych jak i średniowiecznych, wskazują one na odległe czasowo i intensywne procesy osadnicze.

Dla interesującej nas fazy średniowiecznej dziejów Rawy najstarsze źródła to trzy znaleziska gromadne (zwane skarbami) monet z okresu XI wieku w większości tzw. denarów krzyżowych. Znalezione one zostały co prawda w wieku XIX ale znamy je z publikacji numizmatycznych.

W oparciu o dane archeologiczne i źródła pisane można przypuszczać , że dzisiejszy kształt przestrzenny miasta zawiera kilka istotnych elementów wskazujących, iż jest on efektem narastania wielu co najmniej średniowiecznych składników. Najważniejsze z nich to relikw przedlokacyjnej osady targowej, warowna rezydencja książęca oraz czytelne lokacyjne założenie miejskie z dobrze zachowanym rynkiem. Przedlokacyjna osada targowa zwana później Starym miastem zajmuje lewobrzeżną partię miasta na zachód od rzeki Rawki. Rezydencja książąt to znana mieszkańcom miasta Anielska Góra. Układ miejski z centralnym rynkiem (Placem Piłsudskiego) powiązać możemy ze średniowieczną lokacją.

W 2005 roku przy okazji budowy obwodnicy Rawy rozpoznano wykopaliskowo fragment lewobrzeżnej części miasta (w nomenklaturze archeologicznej Rawa stanowisko 3). Zasygnalizujemy

tu dwie młodsze fazy tego stanowiska czyli okres wczesnośredniowieczny i średniowieczny pomijając okres rzymski. Wyniki badań archeologicznych wskazują, że trwało tam intensywne osadnictwo powiązane z przedlokacyjną osadą targową.

Chronologia znalezisk zamyka się w przedziale od przełomu X/XI wieku po XIV - XV wiek. Z okresu wczesnego średniowiecza pochodziło 30 obiektów, wśród nich 2 chaty, 2 doły odpadkowe, 2 paleniska, studnia z drewna dębowego o konstrukcji zrębowej oraz ślady obronnej palisady. We wschodniej części osady znaleziono dobrze zachowane resztki studni o cembrowinie drewnianej wykonanej w technice zrębowej. Analiza dendrochronologiczna określiła wiek studni na XII wiek. Pobrane próbki do badań ¹⁴C określiły wiek palisady w przedziale XI – XII w.

Siedemnaście obiektów archeologicznych, można zakwalifikować jako późno średniowieczne, jeden z nich to pozostałości konstrukcji naziemnej, prawdopodobnie domostwa.

Odkryto dwa budynki wzniesione w technice słupowej i jeden w technice zrębowej. W ich wypełniskach znaleziono liczne ułamki naczyń glinianych, niektóre nadające się do rekonstrukcji. Budownictwo z omawianych faz było rozlokowane w wyższych partiach stoku niż osada z okresu rzymskiego. Bliżej koryta rzeki były rozmieszczone obiekty gospodarcze. Można do nich zaliczyć kilkadziesiąt palenisk oraz jamy o nieokreślonej funkcji i zasobowe. W strefie starego koryta Rawki, w odległości kilkudziesięciu metrów od ostatnich obiektów gospodarczych znaleziono resztki przeprawy przez rzekę w postaci dobrze zachowanych faszynowanej drogi i pomostu drewnianego osadzonego na palach. Prawdopodobnie odkryty fragment pomostu powstał najpóźniej w okresie średniowiecza .

Z charakterystycznych zabytków ruchomych wystąpiły : kabłączki skroniowe z brązu, kościany grzebień do zdobienia ceramiki, ostrogi żelazne, żelazny grot bełtu kuszy. Bardzo interesujący jest zbiór fragmentów naczyń glinianych. Obok form typowych dla Mazowsza we wczesnym średniowieczu i okresie średniowiecznym według autorów badań można też spotkać ułamki naczyń chronologicznie najstarszych na stanowisku, pochodzących z przełomu X/XI wieku o proveniencji wielkopolskiej.

Najwcześniejsza wzmianka źródłowa wiązana z Rawą pochodzi z 1228 r. gdy w dokumencie księżnej Grzymistawy wymieniony został „Boguslav de Rava”. Jako świadek na dokumencie Siemowita I z 1249 r. został wymieniony „Mutina [Męcina] filius Johannis quondam de Rava”, w dokumencie Siemowita I z 1261 r. „domino Johanne Rava”. Genealodzy przyjmują że Bogusław i Jan z Rawy (ojciec Męciny) mogli być braćmi, natomiast Jan z Rawy wymieniony w 1261 r. bratem Męciny. Wszyscy wymienieni to przedstawiciele rodu Rawitów i nie jest wiadomo czy odniesienie

topograficzne „Rawa” to zawołanie rodowe związane z rzeką czy też odnosi się do miejscowości rodowej, którą posiadali. Sprawy identyfikacji nie ułatwia fakt, że zarówno Rawa jak i miejscowość Stara Rawa w źródłach pisanych pojawiają się jako własność książęca, a nie prywatna rycerska. Ważna jest spostrzeżenie, że wczesnośredniowieczne znaleziska archeologiczne są starsze co najmniej o dwa stulecia od pierwszych zapisów nazwy Rawa.

Zespół rezydencji obronnej zwanej Anielską Górą (Rawa Mazowiecka stanowisko 1 i 1a) powstał w XIII i funkcjonował do schyłku XIV wieku. Można ten zespół grodowy określić jako wieloczołowy. Badania archeologiczne ujawniły 4 fazy użytkowania zespołu. Jednocześnie z grodem i podgrodzem funkcjonowały jeszcze trzy osady otwarte (znane jedynie z badań AZP) znajdujące się w jego bezpośrednim otoczeniu. Zlokalizowano je na wysoczyźnie na południowy zachód od grodu. Całość jest odległa o osady przedlokacyjnej i miasta o około 1,5 km.

Wśród odkrytych tam zabytków dominują fragmenty naczyń ceramicznych – ponad 10 tys. fragmentów, mniej liczne są pozostałości konsumpcyjne zwierzęcych kości, nieliczne militaria to groty strzał, bełtów kuszy, narzędzia to fragmenty noży, sierpów, ponadto gwoździe, haki oraz klucz. W grupie zabytków wydzielonych na uwagę zasługują dwie monety- srebrny brakteat krzyżacki z lat 1370-1375, srebrny grosz praski (1311–1346), kilka fragmentów naczynia szklanego oraz jubilerski młoteczek.

Zadokumentowano pozostałości licznych budowli wzniesionych z drewna. Znalezione także kilka zabytków świadczących o istnieniu w obrębie grodu budynku ceglanego. Na obrzeżu majdanu na głębokości ok. 60 cm od powierzchni odstonięto skupisko gruzu ceglanego. Pod gruzem znaleziono kilka cegieł palcówek ułożonych luźno, bez zaprawy wapiennej. Cegły miały wymiary: 27,0-29,0 x 9,0-9,5 x 13,5-14,0 cm . Na podobnej głębokości wyeksplorowano kilka kamieni eratycznych i okruchów piaskowca.

Na jednym z fragmentów piaskowca o długości 10 cm i szerokości od 1,5 do 5 cm zauważono ślady obróbki tworzącej ornament geometryczno – roślinny. Centralnym motywem jest pięcioblaszkowy, stylizowany liść klonu z zaznaczonym żyłowaniem umieszczony w groszkowanym polu. Otacza go dwużyłowa plecionka z jednej strony z zachowaną pętlą, z przeciwnej widoczny jest ślad niewielkiej woluty. Rysunek ornamentu jest precyzyjny i wyraźny. Rodzaj użytego surowca jak i forma ornamentu sytuują znalezisko w kręgu wytworów kamieniarstwa schyłkowo romańskiego.

Ten skromny element wystroju architektonicznego oraz obecność cegły pozwalają domniemywać istnienia w obrębie grodu budynku murowanego o znaczących cechach reprezentacyjnych. Znalezisko zlokalizowane zostało na złożu wtórnym, może więc być destruktem

starszej budowli. Mogła ona funkcjonować od połowy XIII wieku aż po wiek XIV. Najbardziej prawdopodobne są dwie hipotezy – detal pochodzi z rezydencji książęcej bądź z obiektu sakralnego. O kaplicy na rawskim grodzie wspominają źródła pisane. Jako pierwszy zbliżoną interpretację danych historycznych podał E.S. Swieżawski ... „ w 1374 r. występuje Henryk prebendarz i pisarz zamku rawskiego (...) co może dowodzić istnienia kaplicy zamkowej”, oraz w latach 1383-4 „ Henryk notariusz rawski i prebendarz kaplicy św. Krzyża w grodzie rawskim „ . Stylistyczny wymowa znalezionej w czasie prac wykopaliskowych małego fragmentu detalu architektonicznego jest zgodna z chronologią zabytków z poziomów najstarszych grodu w Rawie. Istnienie w połowie wieku XIII na grodzie rawskim kaplicy pod wezwaniem Św. Krzyża jest więc bardzo prawdopodobne. Pierwsza wzmianka źródłowa o Rawie, którą można z dużym prawdopodobieństwem odnosić do tzw. Anielskiej Góry, pochodzi z 1275 r. - Bolesław II wraz z matką Perejasławą wystawił tamże dokument uwalniający przypisańców dóbr klasztoru w Jeżowie z obowiązku płacenia monety. Dokument potwierdza pobyt w czasie Świąt Bożego Narodzenia co też wskazuje na istnienie kaplicy grodowej.

Gród był siedzibą książęcą prawdopodobnie od czasów Konrada I, potwierdzoną siedzibą Bolesława II , Siemowita II oraz Siemowita III i Siemowita IV. Prawdopodobnie po 1385 roku rezydencją książęcą został nowo wzniesiony murowany zamek, a drewniany gród został opuszczony. W murowanym zamku kaplicy nie ulokowano.

Bolesław II jako książę całego Mazowsza rozbudował sieć osadniczą w swej dzielnicy. Z jego inicjatywy założono nowe osady o charakterze wczesnomiejskim na terenie południowego Mazowsza min. Warszawę i Rawę.

Od momentu śmierci Bolesława II (24 IV 1313) i przejęciu ziemi rawskiej przez Siemowita II rozpoczął się nowy – stołeczny okres dziejów Rawy- w 1325 r pojawia się tytułatura rawska Siemowita II. Z okresu panowania tego władcy znana jest najstarsza wzmianka świadcząca o tym że Rawa była wówczas miastem jest to rok 1321. Co więcej w tym samym dokumencie występuje kościół parafialny.

Wystawiony wówczas dokument zawiera stwierdzenie *Actum et datum in Rava opido masovie, gnesnensis dyocensis in ecclesia parochiali.*

Miasta powstające w średniowieczu, w tym na prawie chełmińskim wraz z lokacją przestrzenna otrzymywały i miejsce i uposażenie kościoła parafialnego. Tak stało się również w Rawie. Już w 1334 r. w źródłach wymieniony jest Marcin rektor szkoły rawskiej i pisarz książęcy. Nieco później poznajemy wezwanie kościoła w 1360 roku pleban kościoła św. Piotra i Pawła Henryk

zamienił z księciem Siemowitem III swą wieś Konopnicę na księżę Rzeczków. Prawo patronatu mieli władcy księstwa. Wiadomo że w 1370 roku plebanem kościoła rawskiego był Jan. W 1429 roku wymieniony jest kolejny Jan rektor kościoła parafialnego oraz spowiednik księżnej Aleksandry. W 1437 roku rektorem kościoła jest kanonik płocki Luba.

Charakterystyczny układ przestrzenny ówczesnego miasta to rynek targowy z ratuszem i kramami, z dookólna mieszczańską zabudową pierzejową. Z każdego rogu rynku wychodziły dwie ulice, prostopadłe do siebie, w wielkich miastach również boki rynku podzielone były ulicami. Kościół farny najczęściej lokowany w bloku przyległym do rynkowego. Ulice przecinały się pod kątem prostym lub zbiegały do bram miejskich. Uliczna sieć komunikacyjna tworzyła regularne kwartały zabudowy. Część miast miała fortyfikacje zamek, mury, bramy i fosę z mostami. Układ taki z racji regularności zwany był szachownicowym. Jednak tego rodzaju plan miast występuje wyłącznie wtedy gdy lokacja dokonywana jest w przestrzeni bez starszego osadnictwa. Rawa miała już przed lokacją starsze elementy składowe po obu stronach rzeki Rawki.

Znaczące przekształcenia układu przestrzennego Rawy w okresie nowożytnym powodują, że rekonstrukcja planu miasta lokacyjnego musi mieć charakter hipotetyczny. Można jednak stwierdzić, że było to miasto zachowujące owalnicowe układy – osady targowej i Starego miasta oparte o dwa mosty na rzekach Rawce i Rylce.

Wątpliwości dotyczą średniowiecznych fortyfikacji miejskich. O ile sprawa gotyckiego zamku nie budzi zastrzeżeń - jest młodszy od lokacji miasta i powstał w ostatnich dekadach XIV wieku, to sprawa obwarowań samego miasta pozostaje niewyjaśniona. Niewątpliwie murów ceglanych czy kamiennych nie było, gdyż stwierdza to wyraźnie J. Świącicki w Opisie Mazowsza na początku XVII w. Miasto miało jednak wyznaczone trwale granice gdyż w planie rysują się wyraźnie place przedbramne i mosty.

W 2020 roku przeprowadzono wykopaliska we wschodniej partii rynku w obszarze przebudowywanego pasa drogi. W całości sfinansował je Urząd Miasta Rawy. Ich wyniki okazały się wyjątkowo ciekawe. Odstonięto część rynkowej drewnianej zabudowy handlowej - kramów i jatek z okresu średniowiecza (XIV – XV w.) Zadokumentowano także dwie studnie i system odprowadzania wody. Świetnie zachowane były ciągi komunikacyjne – zarówno drewniane jak i brukowane kamieniami. Zespół zabytków ruchomych, które zostały wydobyte w trakcie badań świetnie ukazuje wszechstronne aspekty życia Rawian w średniowieczu. Są to zarówno ozdoby, jak i przedmioty codziennego użytku ukazujące wysoki standard życia jak i upodobania estetyczne mieszkańców.

Prace badawcze na rynku będą kontynuowane w tym roku i można się spodziewać kolejnych rewelacyjnych odkryć szczególnie ratusza siedziby średniowiecznych władz miasta.

W oparciu o archiwalne plany miasta wiadomo, że kościół parafialny znajdował się w kwartale za wschodnią pierzeją rynkową. Zajmował znaczną część przestrzeni miejskiej. Usytuowany był prezbiterium na wschód i przyległa do niego nawą z kaplic dobudowaną od południa. Prezbiterium było zamknięte wielobocznie. Kościół był murowany ze sklepieniami o czym świadczą przypory. Była to więc bryła o charakterystycznych cechach stylu gotyckiego. Zgodnie z tradycją kościół otaczał cmentarz.

Wiadomo, że Siemowit V Rawski zmarł 16 lutego 1442 i został pochowany w kościele parafialnym św. Piotra i Pawła w ufundowanej przez braci kaplicy p.w. św. Michała

Z młodszych źródeł pisanych wynika, że przy kościele znajdowała się szkoła, dwór plebana, budynki wikarych i zabudowa gospodarcza. Pojawiają się też dane o licznych remontach i przebudowach.

W repertorium akt wizytacji kanonicznej dawnej archidiecezji gnieźnieńskiej z lat 1759-1760 znalazł się rok 1160 jako data konsekracji kościoła w Rawie p.w. św. Piotra i Pawła. Data ta dobrze koresponduje z najstarszymi znaleziskami archeologicznymi z obszaru Starego Miasta i nie można wykluczyć iż to właśnie tam znajdował się pierwotny kościół osady targowej.

Pożar w Rawie 9 września 1765 r., pochłonął znaczną część zabudowy miejskiej zniszczył również farę. Przetrwała tylko kaplica i prezbiterium. Spłonęły w pożarze elementy wystroju ołtarzy i akta kościelne. Do kościoła OO. Augustianów przeniesiono trumnę Siemowita V, a do świątyni OO. Jezuitów spiszową gotycką chrzcielnicę. Z czasem funkcje kościoła parafialnego przejął kościół OO. Jezuitów. Miejsce przeniesionego pochówku książęcego w klasztorze augustiańskim obecnie nie jest znane. Zachowała się natomiast wyjątkowo rzadka gotycka chrzcielnica. Ma ona wyjątkowy kształt odwróconego dzwonu wspartego na czterech nogach ozdobiona dookólnym napisem (maryjną inskrypcją wotywną) w dwóch rzędach w pasie trzecim dolnym umieszczono wizerunki ukrzyżowanego Chrystusa. Minuskulne liternictwo i stylistyka wskazują pierwszą połowę wieku XIV jako czas powstania i toruńskie środowisko ludwisarskie jako miejsce powstania tego wybitnego dzieła sztuki.

Zniszczony kościół farny rosyjscy zaborcy przebudowali na cerkiew prawosławną dla żołnierzy pułku stacjonującego w Rawie. Projekt przygotował budowniczy powiatowy Antoni Kaliszewski Prace przy adaptacji rozpoczęto we wrześniu 1869 roku i już 17 grudnia następnego roku została wyświęcona. W środku umieszczono ikonostas z cerkwi w Piotrkowie, z ikoną św. Trójcy

i św. Aleksandra newskiego. Po I wojnie światowej cerkiew chyliła się ku upadkowi, a główna kopuła groziła zawaleniem. Po odzyskaniu niepodległości w 1928 roku cerkiew zburzono. W latach trzydziestych ubiegłego wieku na terenie tym utworzono skwer spacerowy. W latach pięćdziesiątych planowano budowę domu handlowego, ostatecznie powstała tam siedziba banku. W trakcie robót budowlanych zniszczone zostały fragmenty kościoła oraz liczne pochówki z cmentarza przykościelnego.

Jesienią ubiegłego roku rawski Zakład Energetyki Ciepłej wykonywał instalacje w przestrzeni ulicy Mazowieckiej. W związku z tym przeprowadzone zostały wyprzedzające badania archeologiczne, pierwsze na tej przestrzeni.

W wykopach usytuowanych w osi wykopu pod ciepłociąg o łącznej długości 50 metrów zarejestrowano pozostałości pochówków szkieletowych i relikty architektoniczne kościoła farnego. Zadokumentowano 49 pochówków w układzie anatomicznym, ale o różnej kompletności zachowania. Wstępnie wydzielono szczątki dzieci, oraz dorosłych kobiet oraz mężczyzn. Pochówki pochodziły z cmentarza przykościelnego oraz z wnętrza nawy kościoła. Nie stwierdzono obecności komór grobowych. Pochówki najpłycej zalegały na południowym skraju cmentarza na głębokości 70 cm o, najgłębsze znajdowały się na 140 cm. od powierzchni chodnika. W wykopach natrafiono także na liczne rozproszone szczątki pozbawione układu anatomicznego. Dość liczny zespół pozwolił na ciekawe obserwacje dotyczące chorób trapiących dawnych mieszkańców Rawy. Wstępnie rozpoznano ślady zmian reumatycznych, zabliznionych złamań a na jednej z kości ślady cięcia najpewniej zabiegu chirurgicznej amputacji kończyny dolnej. Układ stratygraficzny znalezisk tworzył tzw. warstwę cmentarzyskowa, gdzie pochówki młodsze naruszają bądź niszczą starsze. Czytelne były zaburzenia i zniszczenia przez wykopy budowlane. Ruchomy materiał zabytkowy to fragmenty odzieży, okuć trumiennych, nieliczne dewocjonalia -medalik i krzyżyk. Ciekawą grupą są znaleziska monet. Część z nich znajdowała się w jamach grobowych, a część poza nimi bez kontekstu zespołu grobowego. Najstarsze to półgrosz Władysława III Jagiełły, siedem tzw. denarów jagiellońskich, oraz monety z XVI i XVII wieku w przewadze szelągi Jana Kazimierza zwane boratynkami. Znaleziska te stanowią ciekawy przykład dość zawiłych zwyczajów pogrzebowych. Przez archeologów określane są jako obol zmarłych lub obol Charona. To nawiązanie do antycznej tradycji gdy moneta stanowiąca formę zapłaty za usługi dla duszy w zaświatach. W mitologii greckiej Charon przewoził dusze zmarłych swą łodzią przez podziemną rzekę Styks do Hadesu. W średniowieczu polskim wyposażanie zmarłego w monetę było też dość powszechne, ale zmieniła się tego zwyczaju przyczyna. Moneta, zazwyczaj umieszczana w ustach lub dłoni zmarłego, miała zatrzymać go w

grobie i nie pozwolić na powrót do świata żywych. Byłby to więc średniowieczny zabieg antywampiryczny o dość odległej konotacji antycznej. Zapewne to lęk przez zmarłymi powodował że praktyki wyposażania zmarłych w monety trwały jeszcze w XVII i XVIII w.

Medalik znaleziony przy szkielecie dziecięcym na skraju cmentarza pochodzi ze schyłku wieku XVIII i świadczy iż mimo zniszczenia kościoła farnego funkcjonował cmentarz grzebalny.

Na przebadanym obrzeże natrafiono również na trzy fundamenty, kamiennie ceglany oraz ceglany, które związane są z dawnym kościołem p.w. Św. Piotra i Pawła. Mają one cechy gotyckie i pochodzą z partii nawowej i prezbiterialnej. W tej ostatniej możliwa jest obecność krypty grobowej. Pozyskane fragmenty detalu budowlanego to fragmenty gotyckich cegieł z charakterystycznym bruzdowaniem oraz niewielkie okruchy piaskowca. Parametry metryczne cegieł użytych do budowy kościoła sugerują jego średniowieczną metrykę. Najstarsze dane kartograficzne i układ fundamentów wskazują, iż była to potężna świątynia z wielokątnym prezbiterium o szerokości około 15 metrów i nawą o długości około 34 metrów i szerokości zbliżonej do prezbiterium. Rzut taki niektórzy badacze kojarzyli z budowlą halową być może trójnawową z tzw. obejściowym prezbiterium. Zadokumentowano ślady przebudowy na cerkiew prawosławną, która wykorzystwała część prezbiterialną ale partia nawowa była znacznie krótsza od strony zachodniej dostawiono wieże.

Nie zarejestrowano w trakcie badań pozostałości po drewnianej świątyni. Interwencyjny charakter prac badawczych powodował ograniczenia przestrzeni eksplorowanej. Nie pozwala to na pełną rekonstrukcję rzutu kościoła i jego dziejów budowlanych, ale stwarza podstawy do dalszych badań archeologicznych.

Materiał zabytkowy pozyskany w czasie prac wykopaliskowych jest obecnie opracowywany, szczątki kostne po ekspertyzie antropologicznej zostaną ponownie pochowane w kryptach kościoła farnego. Szczątki dawnych parafian wrócą do ich świątyni.

Staraniem Urzędu Miasta miejsce cmentarza i kościoła farnego ma być oznaczone kamiennym głazem i co więcej będzie to w siedemsetną rocznicę pierwszej wzmianki źródłowej o kościele parafialnym.

Opracował: dr Zbigniew Lechowicz

OŚWIADCZENIE RODZICA/OPIEKUNA dziecka^{*}
- uczestnika konkursu „Inskrypcja na tablicę pamiątkową”

Wyrażam zgodę na udział dziecka dla którego jestem rodzicem/opiekunem prawnym^{*} ..... (imię i nazwisko dziecka), zwanym dalej dzieckiem, w konkursie „Inskrypcję na tablicę pamiątkową”, na zasadach określonych w regulaminie konkursu. Oświadczam, że zapoznałem się z regulaminem i akceptuję jego treść.

Wyrażam zgodę na przetwarzanie danych osobowych dziecka, w tym jego wizerunku, przez organizatora konkursu, tj. Zakład Energetyki Ciepłej sp. z o.o. w Rawie Mazowieckiej w celu upowszechnienia informacji i promocji konkursu oraz jego wyników, a także wykorzystania inskrypcji na tablicy pamiątkowej na zasadach zawartych w załączonej do Regulaminu Konkursu informacji „Obowiązek informacyjny dla uczestników konkursu”.

Oświadczam, że inskrypcja zgłoszona do konkursu jest samodzielną pracą dziecka, wolną od praw i roszczeń osób trzecich, w tym dotyczących praw autorskich i pokrewnych. Oświadczam, jako rodzic/opiekun prawny dziecka^{*}, że ponoszę wobec organizatorów konkursu odpowiedzialność z tego tytułu, zwalniając ich z wszelkich roszczeń osób trzecich.

Z chwilą zgłoszenia inskrypcji do konkursu wyrażam zgodę na nieodpłatne:

- 1) przeniesienie na organizatora konkursu autorskich praw majątkowych i praw pokrewnych do inskrypcji oraz na wykorzystanie inskrypcji na zasadach określonych poniżej:

Z chwilą zgłoszenia inskrypcji do konkursu, rodzic/opiekun^{*} prawny dziecka, przenosi bezterminowo i nieodpłatnie na organizatorów konkursu majątkowe prawa autorskie i prawa pokrewne do inskrypcji w całości lub jej części, stanowiącej utwór w rozumieniu prawa autorskiego, na wymienionych poniżej polach eksploatacji:

- a) trwałe lub czasowe utrwalenie lub zwielokrotnienie w całości lub w części, jakimikolwiek środkami i w jakiegokolwiek formie, w tym wprowadzanie do pamięci komputera oraz wszystkich typach nośników przeznaczonych do zapisu cyfrowego, jak również trwałe lub czasowe utrwalanie lub zwielokrotnianie takich zapisów, włączając w to sporządzanie ich kopii oraz dowolne korzystanie i rozporządzanie tymi kopiami;
- b) publiczne rozpowszechnianie i udostępnianie w ten sposób, aby każdy mógł mieć dostęp do utworu w miejscu i czasie przez siebie wybranym;
- c) rozpowszechnianie w sieci Internet oraz w sieciach zamkniętych;
- d) prawo do wykorzystania dla celów edukacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych;
- e) zamieszczenie inskrypcji w całości lub w części, na tablicy zamontowanej na kamieniu upamiętniającym szczątki dawnych rawian;
- f) prawo do wykorzystania inskrypcji bez podania autora;

2) upoważnienie przez organizatora konkursu Gminy Miasto Rawa Mazowiecka i jej jednostek organizacyjnych do korzystania z nabytych przez organizatora majątkowych praw autorskich na polach eksploatacji, o których mowa w pkt 1, lit. a-d i f.

Oświadczam, iż zapoznałem się z regulaminem konkursu oraz informacją „Obowiązek informacyjny dla uczestników konkursu” i wyrażam zgodę na jego warunki.

---

data i podpis rodzica/opiekuna*

---

*niepotrzebne skreślić

Oświadczenie o przetwarzaniu danych osobowych

Na podstawie art. 13 ust. 1 i 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z 27.04.2016r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (dalej: RODO) informujemy jak niżej.

1. Administratorem danych osobowych dziecka jest Zakład Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. mający siedzibę w Rawie Mazowieckiej, kod pocztowy 96-200, ul. Solidarności 2a, NIP 835-10-67-790; REGON 750030687; KRS 0000151931 prowadzony przez Sąd Rejonowy dla m. Łódź-Śródmieście. Administrator danych osobowych przetwarza Pani/Pana dane osobowe na podstawie obowiązujących przepisów prawa, zawartych umów oraz na podstawie udzielonej zgody.
2. Dane kontaktowe inspektora ochrony danych w ZEC sp. z o.o.: 96-200 Rawa Mazowiecka, ul. Solidarności 2a, e-mail: [iodo@zec.home.pl.](mailto:iodo@zec.home.pl), nr tel.: (46) 814 25 38.
3. Cele przetwarzania danych osobowych oraz podstawa prawna przetwarzania: Przetwarzanie danych osobowych dziecka odbywać się będzie na podstawie art. 6 ust. 1 lit. c, e RODO w celu przeprowadzenia konkursu pn. „Inskrypcja na tablicę pamiątkową” i wykonania tablicy upamiętniającej szczątki ekshumowanych osób przy ulicy Mazowieckiej w Rawie Mazowieckiej.
4. Odbiorcą danych osobowych dziecka będzie Zakład Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. z siedzibą w Rawie Mazowieckiej, która zamierza przekazywać Pana/Pani dane osobowe w celu upowszechnienia informacji o konkursie, jego wynikach Burmistrzowi Miasta Rawa Mazowiecka jako współorganizatorowi konkursu. Zakład Energetyki Ciepłej Spółka z o.o. z siedzibą w Rawie Mazowieckiej nie będzie udostępniał danych innym podmiotom gospodarczym i osobom fizycznym, chyba że obowiązek ich udostępnienia wynikać będzie z obowiązujących przepisów prawnych.
5. Dane osobowe dziecka nie będą przekazywane do państwa trzeciego/organizacji międzynarodowej.
6. Dane osobowe dziecka będą przechowywane przez okres:
  - a) w przypadku uczestników konkursu - przez czas jego realizacji określony w regulaminie konkursu,
  - b) w przypadku laureatów konkursu - również po zakończeniu jego realizacji, przez czas przekazywania nagród oraz przygotowania i wykonania tablicy z inskrypcją oraz w okresie jej ekspozycji w przestrzeni publicznej Rawy Mazowieckiej, a po tym czasie przez okres przewidziany w przepisach dotyczących przechowywania i archiwizacji dokumentacji.
7. Posiada Pani/Pan prawo dostępu do treści danych osobowych dziecka, prawo do ich sprostowania, usunięcia oraz prawo do ograniczenia ich przetwarzania. Ponadto także prawo do cofnięcia zgody w dowolnym momencie bez wpływu na zgodność z prawem przetwarzania, prawo do przenoszenia danych oraz prawo do wniesienia sprzeciwu wobec przetwarzania danych osobowych dziecka.
8. Przysługuje Pani/Panu prawo wniesienia skargi do Prezesa Urzędu Ochrony Danych Osobowych, gdy uzna Pani/Pan, iż przetwarzanie danych osobowych dziecka narusza przepisy RODO.
9. Warunkiem przystąpienia dziecka do konkursu „Inskrypcja na tablicę pamiątkową” jest podanie przez Panią/Pana danych osobowych dziecka oraz wyrażenie zgody na ich przetwarzanie w celu wzięcia udziału w ww. Konkursie.
10. Dane osobowe dziecka nie będą przetwarzane w sposób zautomatyzowany.
11. Dane osobowe dziecka nie będą podlegały profilowaniu, co oznaczać będzie, że wykorzystywane będą tylko w celu, dla którego zostały zebrane.

Wyrażam zgodę na przetwarzanie danych osobowych mojego dziecka .....

/imię i nazwisko dziecka/

.....
(podpis rodzica/opiekuna prawnego dziecka*)